

Kansalaisuus demokratian episteemisessä infrastruktuurissa

– kompleksisuusteoreettinen tulkinta

HARRI JALONEN

TIIVISTELMÄ Artikkelissa kehitetään kompleksisuusteoreettinen tulkinta kansalaisten roolista demokratian episteemisen infrastruktuurin rakentumisessa. Episteeminen infrastruktuuri jäsennetään emergentiksi kokonaisuudeksi, jota muovavat toimijoiden, instituutioiden ja teknologioiden väliset suhteet. Artikkelissa tunnistetaan neljä toisiinsa kytkeytyvää mekanismia, jotka ylläpitävät demokratian episteemistä perustaa: toimijuus (kansalaisten vastuu uskomustensa muodostamisesta), suhteet (tiedon legitimeettiä vahvistavat kollektiiviset käytännöt ja luottamusrakenteet), uusiutuminen (episteemisiä käytäntöjä muokkaavat prosessit) ja jatkuvuus (normipiirien luoma vakaus). Nämä eivät ole erillisiä, vaan toisiinsa kietoutuvia mekanismeja, jotka yhdessä tuottavat demokratian episteemisen infrastruktuurin. Ne auttavat ymmärtämään, miksi järjestelmä kykenee luomaan jaettua todellisuutta ja päätöksenteon ennustettavuutta, mutta myös sen, miksi sama infrastruktuuri voi horjua nopeasti.

Avainsanat: demokratia, episteeminen infrastruktuuri, emergenssi, kausaalinen voima, kompleksisuusteoria

JOHDANTO

Toimiva demokratia edellyttää jaettua käsitystä todellisuudesta, joka puolestaan rakentuu luotettavan tiedon varaan.¹ Luotettava tieto ei kuitenkaan ole itsestäänselvyys ja siksi demokraattisen järjestelmän toimivuus riippuu niistä rakenteista, jotka tukevat sen tuottamista, välittämistä ja hyödyntämistä. Tätä voidaan kutsua Herzogin (2024) ja Lynchin (2025) tapaan demokratian *episteemiseksi infrastruktuuriksi*. Kyse on ajan saatossa kehkeytyneiden instituutioiden ja käytäntöjen muodostamasta kokonaisuudesta, jotka pyrkivät turvaamaan kansalaisten yhdenvertaiset poliittiset oikeudet. Vaikka demokratialla on ajattomia kriteerejä, se on aina myös aikansa näköinen ja aikalaistapahtumien muovaama. Tämä korostaa tarvetta tarkastella niitä *mekanismeja*, jotka muokkaavat demokratian episteemistä infrastruktuuria. Käsillä olevassa artikkelissa mekanismeja ei ymmärretä deterministisesti, tiettyjä lopputuloksia väistämättä tuottavina voimina, vaan episteemisen infrastruktuurin muodostumista tukevinä tekijöinä. Artikkelin tavoitteena on tarkastella, millaisten sosiaalisten, institutionaalisten ja vuorovaikutuksellisten mekanismien varassa demokratian episteeminen infrastruktuuri rakentuu ja uusiutuu.

Demokratia perustuu keskeisiltä osiltaan siihen, että kansalaiset osallistuvat poliittiseen toimintaan riittävän informoituina (Dahl 1971). Poliittista tietämystä ja osaamista on pidetty edellytyksenä vaikuttavalle kansalaisuudelle (Kleinberg ja Lau 2019). Esimerkiksi vaalien yhteydessä kansalaisten oletetaan olevan perillä siitä, mistä asioissa on kysymys, mitkä ovat olennaiset niihin liittyvät tosiasiat ja vaihtoehdot sekä mitkä ovat eri vaihtoehtojen todennäköiset seuraukset (Delli Carpini ja Keeter 1996). Ajatuksena on, että episteemisesti vahvassa demokratiassa syntyy sekä ”oikeudenmukaisia” että ”tosiasioihin” perustuvia päätöksiä (Rothstein 2018).

Tämä ihanne kohtaa kuitenkin merkittäviä rajoitteita. Demokratia toimii olosuhteissa, joissa tieto on väistämättä epätäydellistä, epäsymmetristä ja ristiriitaista (Trantidis ja Cowen 2024). Käytännössä kansalaisilla on rajalliset kannustimet hankkia tietoa, minkä vuoksi he turvautuvat erilaisiin tiedollisiin vihjeisiin, kuten puoluekantaan ja mielipidevaikuttajiin (Popkin ym. 1976; Morisi ja Leeper 2024). Tiedon lisääminen ei välttämättä muuta kansalaisten poliittista käyttäytymistä (Clinton ja Grissom 2015), sillä osa kansalaisista toivoo päätöksenteon tapahtuvan ”näkyvästi” eli asiantuntijoiden ja poliittisen eliitin toimesta (Hibbing ja Theiss-Morse 2002). Asioista hyvin perillä oleva ja rationaalisesti toimiva kansalainen näyttäisikin olevan ennemminkin myytti kuin empiirinen tosiasia (Caplan 2007). Kansalaisten universaalien äänioikeuden ja heidän rajallisen poliittisen tietämyksensä yhdistelmää voidaan kutsua jopa demokratian pysyväksi dilemmaksi (Sears 2017).

Edellä esitetyn perusteella tiedon ja demokratian suhdetta voidaan luonnehtia *kompleksiseksi*. Kompleksisuus syntyy siitä, että tiedon rooliin kohdistuvien normatiivisten ihanteiden ja sosiaalisen todellisuuden väliset jännitteet, tiedon hyödyntämiseen vaikuttavat institutionaaliset rakenteet sekä alati muuttuvat tiedon luomisen ja levittämisen teknologiat kietoutuvat toisiinsa. Riskinä on, että omien mielipiteiden lisäksi yhä useampi katsoo olevansa oikeutettu myös omiin faktoihinsa. Tällöin heikkenee myös jaettu käsitys siitä, mihin tietoon yhteiskunnallisessa päätöksenteossa voidaan nojata. Samalla rapautuu luottamus yhteisiin tiedollisiin käytäntöihin ja instituutioihin sekä kansalaisten usko siihen, että he voivat olla itse päättämässä, mikä on heille hyväksi (esim. Knight ym. 2016). Muiden infrastruktuurien tapaan myös demokratian episteeminen perusta vaatii huolenpitoa.

Kompleksisuusteoreettisesti tarkasteltuna demokratian episteemistä infrastruktuuria voidaan luonnehtia emergentiksi kokonaisuudeksi (*emergent whole*), joka on enemmän – tai vähemmän – kuin osiensa summa (esim. Byrne ja Callaghan 2022). Vaikka ilmaantuvaa rakennetta ei voida palauttaa yksittäisiin toimijoihin tai tekoihin, sillä on kuitenkin *kausaalista voimaa* yksittäisiin toimijoihin ja heidän tekoihinsa (esim. Sawyer 2005; Elder-Vass 2010). Ilmaantuvat rakenteet rajoittavat, mutta eivät määrää toimintaa, sillä toimijat tulkitsevat, reagoivat ja voivat myös pyrkiä muuttamaan kohtaamiaan rakenteellisia ehtoja (Jessop 2006). Vaikka kompleksisuusteoriaa on sovellettu aiemmin demokratian tutkimuksessa (esim. Innerarity 2025), sitä ei ole systemaattisesti yhdistetty demokratian episteemiseen ulottuvuuteen. Artikkelini vastaa tähän tutkimusaukkoon kysymällä, *millaisten mekanismien välityksellä kansalaiset osallistuvat demokratian episteemisen infrastruktuurin rakentamiseen*. Tarkastelun kohteena ovat erityisesti ne osallistumisen, vuorovaikutuksen ja tiedollisen valikoitumisen mekanismit, joiden kautta kansalaiset vahvistavat tai heikentävät demokratian episteemistä perustaa.² Nämä mekanismit jäsenetään neljään toisiinsa kietoutuvaksi ulottuvuudeksi: *episteeminen toimijuus, relationaaliset käytännöt, infrastruktuurin uusiutuminen ja jatkuvuutta ylläpitävät rakenteet*.

Puntaroivan (*deliberative*) demokratiakeskustelun episteemiseen käänteeseen (esim. Landemore 2017) ja kansalaisten osallistumisesta painottavaan demokratiakäsitykseen (esim. Barber 2003) kytkeytyvä artikkeli on luonteeltaan käsitteellinen. Episteeminen infrastruktuuri toimii artikkelin kohdeilmionä (*focal phenomenon*), ja kompleksisuusteoriaa hyödynnetään metoditeorianä (*method theory*) eli analyyttisenä välineenä, joka auttaa jäsentämään kohdeilmionä ilmenemismuotoja ja siihen vaikuttavia mekanismeja (Jaakkola 2020). Käsitteellisen tutkimuksen kriteereitä (Gilson ja Goldberg 2015) mukailien artikkelissa yhdistetään toisiinsa nähden aiemmin erillään pysyneitä käsitteitä ja laajennetaan tulkintaa demokratian episteemisestä ulottuvuudesta. Artikkelissa hyödynnettävät esimerkit eivät ole empiiristä todistusaineistoa, vaan niiden tehtävänä on konkretisoida käsitteellistä jäsenystä.

TIETÄMINEN JA TIETÄMÄTTÖMYYS DEMOKRATIASSA

Tietämisellä on demokratiassa normatiivinen ulottuvuus, sillä se liittyy tärkeinä pidettyjen asioiden edistämiseen (Farrelly 2012). Toisin kuin markkinat, jotka uusintavat vakiintuneita preferenssejä ja valtasuhteita, demokratia tarjoaa areenan, jossa näkemyksiä voidaan muovata kollektiivisesti ja julkisesti perustellen (Benson 2019). Demokratian episteeminen arvo ymmärretään usein menetelmällisenä, sillä sen legitimitetti perustuu oletukseen, että se tuottaa parempia päätöksiä kuin kolikonheitto (Estlund 2008; Peter 2013; Innerarity 2025). Ajattelun taustalta voidaan tunnistaa Condorcet'n valamiehistöteoreema vuodelta 1785. Teoreeman ydinväittäjä on, että jos jokaisella äänestäjällä on parempi kuin sattumanvarainen todennäköisyys olla oikeassa ($p > 0.5$) ja he tekevät päätöksensä toisistaan riippumatta, niin enemmistö päätöksen todennäköisyys olla oikea kasvaa äänestäjien määrän kasvaessa ja lähestyy lopulta varmuutta. Teoreema tarjoaa perustelun demokraattiselle osallistumiselle, sillä joukko tiedollisesti keskinkertaisia, mutta itsenäisesti ajattelevia kansalaisia voi yhdessä tehdä parempia päätöksiä kuin yksittäinen asiantuntija. (Goodin ja Spiekermann 2018.) Teoreemaa on kuitenkin kritisoitu siihen liitetystä

oletuksesta, jonka mukaan poliittisiin ja moraalisiin kysymyksiin olisi löydettävissä ”oikeita” vastauksia (Dahl 1989, 66; Miller 1992). Tämä vastaa huonosti todellisuutta, jossa useimmat poliittiset kysymykset liittyvät ristiriitaisiin arvoihin, minkä vuoksi niihin ei ole olemassa objektiivisia ja kaikkien hyväksymiä ratkaisuja. Lisäksi teoreema rajoittuu äänestyskäyttäytymisen tutkimukseen eikä selitä, miten päätösvaihtoehdot syntyvät (Fuerstein 2008, 74), eikä se myöskään ota huomioon päätöksenteon jälkeisen erimielisyyden arvoa (Anderson 2006, 17). Samoin oletus äänestäjien riippumattomuudesta on kyseenalainen, sillä mielipiteet rakentuvat vuorovaikutuksessa (Leighley 1990), mielipidevaikuttajien ohjauksessa (Habel 2012) ja kietoutuvat lopulta äänestäjien identiteetteihin (Laclau 1994).

Demokratiassa tietäminen ei tarkoita objektiivisen totuuden tavoittelua, vaan tulkintaa, joka syntyy osana demokraattista prosessia (Barber 2003; Schwartzberg 2015; Knight ym. 2016).

Edellä esitetyn perusteella demokratiaa on syytä tarkastella tietämisen ohella myös *tietämättömyyden* näkökulmasta (Friedman 1998; Innerarity 2025). Kansalaisten puutteellisten tietojen tai kadoksissa olevan rationaalisuuden sijaan (esim. Trantidis ja Cowen 2024) kysymys on monimutkaisten yhteiskuntien ominaispiirteestä (DeNicola 2018). Tietämättömyys syntyy, kun tapahtumien ja toimijoiden keskinäisriippuvuudet ylittävät kansalaisen kognitiivisen kapasiteetin. Demokratian episteeminen legitimitetti kumpuaa tällöin toimijoiden kyvystä toimia epävarmuuden ja monitulkintaisuuden leimaamassa ympäristössä. Negatiivisesta mielenhuolestuksesta huolimatta tietämättömyys on lähtökohtaisesti todellisuutta kuvaava neutraali käsite, eikä sitä pidä soveltaa esimerkiksi asiantuntijavallan (*epistocracy*) perusteluna (Gunn 2019; Lucky 2023). Monet ovat huomauttaneet, että asiantuntijavalta voi olla tehokas olemassa olevan tiedon hyödyntämisessä lyhyellä aikavälillä, mutta pitkällä aikavälillä demokratia on parempi ympäristö kestäviä poliittikkapäätöksiä tukevan tiedon tuottamiselle (esim. Lucky 2023).

Yhä useammin tietämättömyys on kuitenkin seurausta tietoisesta toiminnasta, jolloin voidaan puhua sen strategisesta tuottamisesta (McGoey 2012). Tietämättömyyttä tuotetaan ja ylläpidetään, koska joku hyötyy siitä (Jalonen 2024). Demokratian episteeminen infrastruktuuri joutuu koetukselle, sillä valheellinen informaatio uhkaa demokratiaa ja kansalaisten luottamusta instituutioihin (Lewandowsky 2024). Erityisesti vaalit ovat alttiita informaatiovaikuttamiselle ja vale uutisten leviämisen on havaittu lisäävän populistien kannatusta (Cantarella ym. 2023). Kansalaisten osallistuminen voi vahvistaa demokratiaa, mutta valetietoon nojaavana myös rapauttaa sitä, sillä virheellisistä käsityksistä on vaikea luopua (Nyhan ja Reifler 2010; Maati ym. 2023). Sosiaalinen media on muokannut demokratian episteemistä maisemaa tavalla, joka kiihdyttää valheellisen informaation leviämistä ja horjuttaa demokraattisen päätöksenteon tiedollista perustaa. Sosiaalisessa mediassa organisoitua aktivismi suuntautuu yhä useammin kansalaisia erottaviin kuin heitä yhdistäviin tekijöihin. Esimerkiksi Covid-19-pandemian aikana sosiaalinen media tarjosi alustan rokotteiden terveysuhkiin liittyville salaliittoteorioille, rajoitustoi-miin kohdistuneelle tyytymättömyydelle ja asiantuntijuuden kyseenalaistamiselle (Melchior ym. 2025). Vastaavasti Yhdysvalloissa syntynyt #StopTheSteal-liike oli osa kuukausia jatkunutta kampanjaa, jossa sosiaalisessa mediassa toisiinsa kietoutuneet poliittiset viestit muotoilivat episteemistä maisemaa vahvistaen monien Trumpin kannattajien käsitystä, jonka mukaan vuoden 2020 vaalit oli varastettu (Dempsey ym. 2024). Tekoälyn tuottama sisältö hämärtää entisestään tiedon alkuperää ja vaikeuttaa perusteltujen näkemysten muodostamista (Kreps ym. 2022).

Esimerkiksi aidonkaltaiset *deepfake*-videot, tekoäyllä tuotetut uutiset ja automatisoidut keskustelubotit voivat luoda vaikutelman laajasta yhteiskunnallisesta kannatuksesta tai horjuttaa luottamusta poliittisiin toimijoihin ja instituutioihin. Samalla tekoäly kiihdyttää informaation määrää tavalla, joka vaikeuttaa kansalaisten mahdollisuuksia erottaa toisistaan luotettava tieto, manipulaatio ja tarkoituksellinen harhaanjohtaminen. Tämä on lisännyt kuplautumista (Sunstein 2018), polarisaatiota (Tucker ym. 2018) ja kansalaisten tiedollisen itsemääräämiskyvyn kaventumista (Tanasoca 2018; Mattioni 2024). Kyse ei ole vain yksittäisten ihmisten harhautumisesta vaan systeemisestä ilmiöstä (Jerit ja Zhao 2020). Lisäksi on arveltu, että digitalisaation nopea eteneminen vahvistaa entisestään vinoumaa hyväosaisten eduksi, sillä heillä on paremmat valmiudet soveltaa uusia teknologioita, arvioida tiedon luotettavuutta ja osallistua digitaalisilla alustoilla käytävään yhteiskunnalliseen keskusteluun (Clark ym. 2013). Jaetun todellisuuden sijaan olemme saaneet erillisiä todellisuuksia.

Edellä esitetty puhuu sen puolesta, että demokratian episteemistä perustaa ei voida palauttaa yksittäisten kansalaisten tietämykseen, rationaalisuuteen tai tiedon määrään. Olennaista on pikemminkin se, miten tieto muodostuu, välittyy, tunnustetaan ja kiistetään kansalaisten, instituutioiden ja teknologisten ympäristöjen vuorovaikutuksessa. Demokratian tiedollinen perusta rakentuu hajautuneissa ja keskinäisriippuvaisissa prosesseissa, joissa yksittäisten toimijoiden tarkoitukset, institutionaaliset käytännöt, digitaalisten alustojen logiikat ja kollektiiviset tulkinnat kietoutuvat toisiinsa tavoilla, joita ei voida ymmärtää lineaarisina syy–seuraussuhteina. Tämä korostaa tarvetta tarkastella demokratian episteemistä infrastruktuuria *emergenttinä kokonaisuutena*. Tällöin huomio kiinnittyy niihin mekanismeihin, joiden kautta toimijoiden väliset suhteet, institutionaaliset rakenteet ja tiedolliset käytännöt yhdessä tuottavat joko jaettua todellisuutta vahvistavia tai sitä rapauttavia kehityskulkuja.

DEMOKRATIAN EPISTEEMINEN INFRASTRUKTUURI EMERGENTTINÄ KOKONAISUUTENA

Kompleksisuusteoreettinen tarkastelutapa on suhteellisen tuore politiikan tutkimuksessa (ks. Jalonen 2023; Innerarity 2025), vaikka ajatus demokratiasta kompleksisena systeeminä ei itsessään ole uusi. Demokratian kompleksisuus ei ole ongelma vaan sen olennainen piirre. Demokratian hajautunut ja kerrostunut rakenne – joka ei kiinnity yksittäisiin instituutioihin, menettelytapoihin tai normatiivisiin ideaaleihin – tekee siitä yhtä aikaa vaikeasti ohjattavan ja alttiin arvaamattomille muutoksille, mutta samalla kestävän (Lührmann ja Merkel 2023). Kompleksisuusteoreettisesti tarkasteltuna demokratian episteeminen infrastruktuuri rakentuu yhtäältä tietoisesti suunniteltujen käytäntöjen ja toisaalta lukuisten ja ennakoimattomien yhteiskunnallisten vuorovaikutussuhteiden kautta. Se on samanaikaisesti instituutioiden muovaama ja arjen toiminnassa jatkuvasti uudelleen muodostuva kokonaisuus. Esimerkiksi lainsäädännön asettamat reunaehdot, poliitikkojen kannanotot, kansalaisten kokemukset, tutkittu tieto, median painotukset ja digitaalisten alustojen toimintalogiikat muodostavat kokonaisuuden, jossa sekä valikoidaan että valikoituu se, mitä tietoa yhteiskunnassa arvostetaan, mihin luotetaan ja mikä jää huomiotta. Demokratian episteeminen infrastruktuuri ilmentää *emergenssiä*, sillä se

muodostuu moninaisten institutionaalisten, poliittisten ja arjen vuorovaikutusten yhteisvaikutuksesta tavalla, jota ei voi palauttaa yksittäisiin tekijöihin.

Emergenssin käsite viittaa kokonaisuuksiin, joita ei voida selittää yksinomaan sen perusteella, mitä tiedetään siihen kuuluvien osien ominaisuuksista. Vaikka emergenssistä on tullut suosittu käsite monella tieteenalalla, sen hyödyntäminen on ollut melko vertauskuvallista. Asioiden sanotaan tapahtuvan ilman yhtä selkeää syytä ja tuota tapahtumista selitetään kokonaisuuteen kuuluvien osien välisellä vuorovaikutuksella. Vertauskuva eittämättä resonoi monien kokemusten kanssa, mutta emergenssin analyttinen hyödyntäminen edellyttää huomion kiinnittämistä sitä tuottaviin mekanismeihin. Myös kansalaisten osallistumisen ja demokratian episteemisen infrastruktuurin välisen yhteyden kuvaaminen emergentiksi ilmiöksi jää puolitiehen, ellei samalla pyritä ymmärtämään, miten tuo emergenssi *syntyy*. Elder-Vassin (2010) mukaan emergenssistä voidaan puhua mielekkäästi vain silloin, kun osien välinen vuorovaikutus tuottaa kokonaisuudelle kausaalisen voiman (*causal power*). Kausaalinen voima on suhteellisen pysyvä ominaisuus, joka syntyy osien erityisestä järjestytyksestä ja suhteista ja antaa kokonaisuudelle kyvyn vaikuttaa tavoilla, joihin yksittäiset osat eivät yksin kykene. Kausaalinen voima ei tarkoita lineaarista syy–seurausketjua vaan viittaa taipumukselliseen ominaisuuteen, joka tekee tietyn vaikutuksen mahdolliseksi tietyissä olosuhteissa. Buckleytä (1998) seuraten Elder-Vass (2010) korostaa, että emergentit ominaisuudet voivat muuttaa osien välisiä suhteita ja synnyttää uusia kausaalisia vaikutuksia, jotka muovaavat sekä kokonaisuuden että sen ympäristön myöhempää kehitystä. Emergenssissä uudet ominaisuudet eivät vain ilmesty, vaan myös ohjaavat ja rajoittavat myöhempiä tapahtumakulkuja.

Edellä esitetyn valossa voidaan ajatella, että emergenssi ohjaa tarkastelemaan demokratian episteemistä infrastruktuuria toimijuuden, suhteiden, uusiutumisen ja jatkuvuuden näkökulmasta. Episteeminen *toimijuus* tarkoittaa tässä artikkelissa kansalaisten vastuuta sekä omien uskomusten ja asenteiden reflektoinnista että osallistumisesta yhteisiin tiedollisiin käytäntöihin, joissa tieto tuotetaan, jaetaan ja arvioidaan. Tämä toimijuus ei kuitenkaan määräydy vain yksilötasolla, vaan myös sen mukaan, millaisia *suhteita* toimijoiden välille muodostuu. Demokratia ei myöskään ole itsestäänselvyys, sillä vaarana on, että sen episteeminen infrastruktuuri rapautuu, ellei se kykene yhtäältä *uusiutumaan* ja toisaalta varmistamaan *jatkuvuutta* tuottavia käytäntöjä.

Episteeminen toimijuus tiedollisen epävarmuuden oloissa

Kansalaisten *episteeminen toimijuus* kytkeytyy ihanteeseen informoidusta poliittisesta osallistumisesta, jossa kansalaisten oletetaan kykenevän muodostamaan perusteltuja näkemyksiä yhteiskunnallisista kysymyksistä. Mitä paremmin kansalaiset hahmottavat päätöksenteon vaihtoehtoja ja niiden seurauksia, sitä perustellumpina myös heidän kollektiivisia valintojaan voidaan pitää, mikä puolestaan vahvistaa demokratian legitimitettä (Dahl 1971; Knight ym. 2016). Vaalidemokratiassa tämä tarkoittaa esimerkiksi puolueiden ja ehdokkaiden ohjelmiin perehtymistä, kun taas puntaroiavassa demokratiassa kansalaisilta odotetaan valmiutta osallistua poliittiseen keskusteluun ja keskustelussa esitettyjen väitteiden arviointiin. Puntaroiavassa demokratiassa kansalaisten oletetaan tuntevan käsiteltävät asiat ja kykenevän harjoittamaan kommunikatiivista järkeilyä (vrt. Habermas 1990) ja osallistumaan kamppailuun, jossa heidän

näkemyksiään myös haastetaan (Mouffe 2000). Käytännössä kuitenkin kansalaisten tiedolliset resurssit ovat rajallisia ja epätasaisesti jakautuneita. Poliittinen harkinta kytkeytyy usein puoluesidonnaisuuksiin ja identiteetteihin, jotka jäsentävät todellisuutta, mutta samalla kaventavat näkökulmien kirjoa. Vaikka hyväosaisilla on marginaaliryhmiä enemmän tiedollisia resursseja (esim. García-Espín ja Lancha-Hernández 2025), myös hyvin informoitujen ja poliittisesti aktiivisten äänestäjien on osoitettu tekevän valintansa sosiaalisen identiteetin ja puolueuskollisuuden, ei niinkään saatavilla olevan informaation perusteella (Achen ja Bartels 2016). Koska osallistuminen ei lähtökohtaisesti perustu tosiasioiden hallintaan, haastaa se samalla optimistisen tulkinnan, jonka mukaan kansalaisten osallistuminen itsessään vahvistaisi demokratian episteemistä infrastruktuuria lisäämällä demokraattisen päätöksenteon monimuotoisuutta.

Episteemisen toimijuuden ytimessä on kansalaisen kyky muodostaa ja ylläpitää uskomuksia, jotka nojaavat perusteltuihin käsityksiin totuudesta (Lynch 2025). Se tarkoittaa mahdollisuutta, mutta myös vastuuta vaikuttaa siihen, millaista tietoa yksilö hyväksyy todeksi, miten hän arvioi sen luotettavuutta ja millä perusteilla hän antaa tiedolle poliittista merkitystä. Toimijuus liittyy näin sekä tiedonmuodostuksen henkilökohtaiseen prosessiin että siihen sisältyviin vallan ja vastuun jännitteisiin. Episteeminen toimijuus ei siten tarkoita täydellistä tietoa, puhumattakaan oletusta rationaalisuudesta, vaan kykyä kantaa vastuuta uskomusten muodostamisesta (Gunn ja Lynch 2021). Episteeminen toimijuus on pohjimmiltaan suhde kansalaisen omiin tiedollisiin tiloihin – uskomuksiin, asenteisiin ja kognitiivisiin kykyihin – sekä kykyä muokata näitä kriittisen harkinnan ja tiedonhankinnan avulla (Elgin 2013). Reflektiivinen toimijuus voi ilmetä esimerkiksi haluna tarkistaa tietolähteiden luotettavuus, kyvykkyytenä tunnistaa omia ennakkoluuloja tai valmiutena korjata aiempia käsityksiä uuden tiedon perusteella. Näin ymmärrettyinä episteeminen toimijuus on yhtä aikaa kognitiivinen kyvykkyys ja normatiivinen velvollisuus. Kansalainen ei voi ulkoistaa vastuutaan täysin asiantuntijoille tai instituutioille, vaan hänen on itse kannettava vastuuta uskomustensa muodostamisesta. Osa tutkijoista onkin peräänkuuluttanut episteemistä toimijuutta tukevien oikeuksien liittämistä osaksi ihmisoikeuksia (esim. Risse 2021). Reflektiivinen toimijuus konkretisoituu esimerkiksi tilanteissa, joissa kansalainen kohtaa sosiaalisessa mediassa voimakkaasti tunteisiin vetoavaa tai hänen ennakkokäsityksiään vahvistavaa sisältöä. Tällöin episteeminen toimijuus ilmenee kykynä pysähtyä arvioimaan tiedon alkuperää, vertaamaan sitä vaihtoehtoihin näkökulmiin ja pohtimaan, miksi jokin väite tuntuu uskottavalta tai poliittisesti merkitykselliseltä. Samalla reflektiivinen toimijuus tarkoittaa myös valmiutta hyväksyä epävarmuus tilanteissa, joissa yksiselitteistä vastausta ei ole saatavilla, sen sijaan, että kansalainen turvautuisi yksinkertaistaviin selitysmalleihin ja hänen identiteettiään vahvistaviin tulkintoihin.

Episteemisen toimijuuden toteuttaminen ei ole yksinkertaista, sillä sen lisäksi, että internet on tehnyt tiedosta aiempaa laajemmin saavutettavaa, se on synnyttänyt myös virheellisen kuvan itse tietämisestä kohtaan. Esimerkiksi Gunn ja Lynch (2021, 396) muistuttavat, että suuri osa siitä, mitä tiedämme (tai luulemme tietävämme), on ”*Googlen kautta tietämistä*”. Tämä on omiaan lisäämään ihmisten luottamusta omaan tietoonsa ja saamaan heidät uskomaan tietävänsä enemmän kuin todellisuudessa tietävät. Onkin arvioitu, että mahdollisuus saada asiantuntijatietoa helposti ja välittömästi verkosta voi johtaa siihen, että ”*menetämme käsityksen omasta riippuvuudestamme niistä ja [vääristä] sitä, miten näemme omat kykymme*” (Fisher ym. 2015, 675). Episteemisen toimijuuden tarkastelussa olennaista ei ole vain se, *mitä*

tiedämme, vaan myös se, *miten* tietoa hankimme ja arvioimme. Valheellisen informaation ongelmat eivät siten rajoitu virheellisen todellisuuskuvan luomiseen, vaan ulottuvat kansalaisten luottamukseen heidän omasta kyvystään arvioida tietoa ja osallistua episteemisesti kestävään keskusteluun. (Coeckelbergh 2023, 1342–1343.)

Episteeminen toimijuus korostuu erityisesti tilanteissa, joissa kansalainen kohtaa ristiriitaista, puutteellista tai harhaanjohtavaa tietoa. Demokratian toimivuus ei tällöin riipu siitä, että kansalainen hallitsee kaikki tosiasiat, vaan siitä, että hän kykenee käsittelemään epävarmuutta ja arvioimaan tietoa kriittisesti. Tämä edellyttää valmiutta erottaa perustellut väitteet pelkistä mielipiteistä, kykyä tunnistaa asiavirheitä ja halua etsiä vaihtoehtoisia näkökulmia. Episteemisesti valveutunut kansalainen kykenee suhteuttamaan omat uskomuksensa yhteiseen keskusteluun ja altistamaan ne julkiselle arvioinnille (Coeckelbergh 2023). Tämä ei luonnollisestikaan tarkoita, että jokaisen kansalaisen tulisi olla asiantuntija, vaan että hän kykenee arvioimaan oman tietonsa luotettavuutta suhteessa muiden perusteluihin.

Episteeminen toimijuus sisältää siis kaksi toisiaan täydentävää ulottuvuutta. Ensinnäkin se on *kykyä* muodostaa perusteltuja uskomuksia, tunnistaa kognitiivisia rajoitteita ja harjoittaa intellektuaalisia hyveitä, kuten avoimuutta ja älyllistä nöyryyttä (Gunn ja Lynch 2021). Toiseksi se on valmiutta kantaa *vastuuta* näiden uskomusten poliittisista seurauksista, sillä yksilön tekemät tiedolliset valinnat vaikuttavat siihen, millaista tietoa hyödynnetään julkisessa keskustelussa ja millaista painoarvoa eri argumenteille annetaan. Kansalaisilta ei voida edellyttää täydellistä hallintaa uskomustensa syntyyn, mutta heiltä voidaan odottaa reflektiivistä otetta ja valmiutta arvioida näkemyksiään uudelleen (Lynch 2025). Yksilöllinen kriittinen harkinta ei kuitenkaan yksin riitä, vaan huomiota on kiinnitettävä episteemisen toimijuuden kollektiiviseen ulottuvuuteen eli siihen, millaisin käytännöin tieto saa tunnustusta, legitimitettä ja siirtyy poliittiseen käyttöön (Bridel 2022). Kyse on viime kädessä *suhteista*, joissa yksilöiden näkemykset kietoutuvat yhteisön käytäntöihin.

Luottamus episteemisen infrastruktuurin relationaalisen perustana

Ilman episteemistä toimijuutta kansalaiset eivät kykene kantamaan vastuuta omista valinnoistaan. Pelkkä reflektiivinen kyvykkyys ei kuitenkaan riitä takaamaan, että tieto saa poliittista merkitystä tai että uskomusten arviointi muuttaa demokratian tiedollista perustaa. Poliittinen toimijuus ei siten rajoitu yksilön kognitiivisiin valintoihin, vaan ulottuu kollektiivisiin käytäntöihin, joissa uskomuksia muodostetaan ja muokataan (Coole 2005). Yksilön episteeminen toimijuus kietoutuu sosiaalisiin suhteisiin, jotka kompleksisuusteoreettisessa tulkinnassa ymmärretään emergentteinä rakenteina – ei yksilöiden summana, vaan vuorovaikutuksessa syntyvinä muotoina, jotka ohjaavat ja rajoittavat yksilöllistä toimijuutta (Elder-Vass 2010). Näin yksilön tiedollinen toiminta on jatkuvassa suhteessa muiden odotuksiin ja jaettuihin käytäntöihin.

Episteeminen toimijuus ei ole vain puntaroivissa prosesseissa harjoitettavaa toimintaa, vaan myös niissä kehittyvää kyvykkyyttä. Esimerkiksi viranomaistoimintaan kohdistuvien odotusten ja kansalaisten kokemusten välisten ristiriitojen on osoitettu muovaavan sitä, millaista tietoa pidetään legitimiinä (Bridel 2021). Suhteiden merkitys korostuu erityisesti tiedon hyväksyttävyydessä, sillä kansalaisten kokemat vaikutusmahdollisuudet riippuvat siitä, miten heidän tietonsa resonoiivat poliittisten ja institutionaalisten rakenteiden kanssa (Bridel 2022). Tiedon hyväksyttävyyys ei

määräydy vain sen sisäisen totuusarvon perusteella, vaan myös sen mukaan, kuinka tieto istuu ole-massa oleviin odotuksiin ja käytäntöihin. Voidaan puhua yhteiskunnallisista tiedon oikeuttamisen tavoista (*civic epistemologies*), jotka määrittävät, mitä pidetään kulloinkin poliittisesti merkityksel-lisenä (Miller 2008). Poliittiset merkitykset rakentuvat yhteisöllisessä toiminnassa, jota muovaavat kulttuuriset tulkintakehykset ja historialliset rakenteet. Episteemisen toimijuuden kannalta merki-tysten muodostus on aina *relationalista*. Toisin sanoen kansalainen toimii osana käytäntöjä, joissa tieto, arvot ja poliittiset merkitykset tunnustetaan, kiistetään ja määritellään uudelleen. Laajasti ymmärrettynä demokratia tähtää juuri tällaisten jaettujen merkitysten ja sitoumusten määrittämi-seen ja toteuttamiseen (Lynch 2025).

Luottamus on episteemisen toimijuuden keskeinen ehto erityisesti toimijoiden välisessä suh-teessa. Toimijoiden välinen vuorovaikutus nojaa oletukseen, että toisten tiedollisiin panoksiin voidaan tietyissä rajoissa luottaa, sillä ilman tätä oletusta kollektiivinen tiedonmuodostus ei ole mahdollista (Gunn ja Lynch 2021). Luottamus määrittää, kenen väitteitä pidetään uskottavi-na. Tämä näkyy esimerkiksi Trumpin kannattajien piirissä, jossa yliopistot ja tutkijat on usein esitetty ideologisesti värittyneinä ja kansasta vieraantuneina toimijoina. Tällaiset tulkinnat hei-kentävät luottamusta yhteisiin tiedon oikeuttamisen käytäntöihin ja vahvistavat vaihtoehtois-ten tulkintakehysten legitimizeettiä (esim. Milkoreit ja Smith 2024). Demokratian episteeminen infrastruktuuri toimii vain, jos kansalaiset voivat olettaa, että muut pelaavat samojen normi-en mukaan. Kun tämä oletus murtuu esimerkiksi valheellisen tiedon jakamisen seurauksena, myös episteemisen toimijuuden perusta rapautuu. Ilmiö korostuu erityisesti marginalisoitujen toimijoiden kohdalla (Dacombe ja Parvin 2021), sillä heidän tietoaan ei useinkaan tunnusteta legitimiiksi osaksi yhteistä keskustelua, vaan se suljetaan ulos vallitsevien tiedollisten oikeutta-miskäytäntöjen perusteella. Esimerkiksi toimeentuloon tai alueelliseen eriarvoisuuteen liittyvä kansalaisten kokemustieto jää helposti sivuun, jos sitä ei pystytä ilmaisemaan poliittisten toimi-joiden näkökulmasta relevantilla tavalla.

Luottamus on toimijoiden välisten suhteiden rakenne, joka voi avata tilaa moninaisille nä-kökulmille tai sitoa tiedonmuodostuksen kapeisiin tulkintakehyksiin (Gunn ja Lynch 2021; Coeckelbergh 2023). Luottamuksen ratkaisevaa roolia voidaan kuvata Luhmannin (1995, 112) tapaan esittämällä, ”*jokainen systeemi testaa ensin luottamuksen ja vasta sitten siirtyy prosessoimaan merkityksiä – nimenomaan tässä järjestyksessä.*” Luottamus voidaan siten nähdä yhteisön itseorganisoitumista (*self-organization*) mahdollistavaksi voimaksi. Itseorganisoituminen on pohjimmiltaan tiedonmuodostusta ilman ohjausta ja toimijoiden ulkopuolista kontrollia, min-kä vuoksi sitä on pidetty myös luonnollisena jatkeena kansalaisten osallistumista korostavalle demokratianäkemykselle (esim. Edelenbos ym. 2016).

Vaikka itseorganisoitumista pidetään kompleksisuusteoreettisessa tulkinnassa usein myönteisenä, se voi demokratian näkökulmasta olla myös ongelmallista. Itseorganisoituminen ei itses-sään takaa demokraattista kehitystä, eikä ota huomioon demokratian moraalista ulottuvuutta (Peled 2000). Tämä näkyy tilanteissa, joissa yhteisöt rakentuvat virheellisen tiedon varaan, jol-loin itseorganisoituminen ei vahvista osallistumista vaan toimii sen vastavoimana, syventäen episteemisiä kuiluja ja lisäten polarisaatiota. Itseorganisoitumisen käänköpuoli korostuu, kun tarkastellaan kollektiivista episteemistä toimijuutta suhteessa nopeasti etenevään teknologiseen kehitykseen. Erityisesti tekoälyalgoritmit voivat heikentää kansalaisten episteemistä toimijuutta muokkaamalla heidän suhdettaan tietoon (Coeckelbergh 2023). Ne vähentävät mahdollisuuksia

kohdata vastakkaisia näkemyksiä ja arvioida uskomuksia kriittisesti. Tekoälyalgoritmien vahvistuksessa ennakkokäsityksiä myös kansalaisten keskinäinen vuorovaikutus kaventuu, mikä rajoittaa julkisen keskustelun tiedollista monimuotoisuutta ja heikentää demokratian perustaa. Seurauksena voi olla itseään vahvistava kierre, jossa ”*poliittinen elämänmuoto korruptoituu episteemisesti siinä määrin, että sen käsitteet, uskomukset, ideologiat ja instituutiot edistävät episteemisesti vastuutonta käyttäytymistä ja epäluotettavien käytäntöjen hyödyntämistä*” (Lynch 2025, 206). Kun episteeminen korruptio vahvistuu, totuuden demokraattinen arvo – ja se episteeminen infrastruktuuri, johon se perustuu – heikkenee.

Kollektiivisen episteemisen toimijuuden vahvistumisen tiellä on monia esteitä. Erilaisilla puntarivoilla käytännöillä voidaan parantaa päätöksenteon legitimitettä, mutta niiden ongelmana on, että ne kärsivät epätasaisesta osallistumisesta ja valta-asetelmien läpäisevyydestä (Lupia ja Norton 2017). Esimerkiksi kansalaisraadit voivat tuottaa laadukasta keskustelua, mutta niiden vaikutus päätöksentekoon on usein rajallinen (Böker 2017). Sen sijaan, että puntarointi vahvistaisi kansalaisten kollektiivista episteemistä toimijuutta, seurauksena onkin olemassa olevien valtarakenteiden diskursiivista uusintamista (Cornwall 2003). Käsillä olevan artikkelin näkökulmasta ongelmana on se, että pelkkä toimijuuteen ja suhteisiin keskittyvä tarkastelu ei tavoita demokratian episteemisen infrastruktuurin *uusiutumista* ja *jatkuvuutta*.

Kansalaisten osallistuminen edistää episteemisen infrastruktuurin uusiutumista

Demokratian episteemisen infrastruktuurin *uusiutumista* voidaan jäsentää Buckleyä (1967) ja Archeria (1995) mukaillen morfogeneesiksi eli prosessiksi, joka uudistaa ja muokkaa sen rakenteita ja toimintaehtoja. Sosiaalinen todellisuus muotoutuu prosesseissa, joissa rakenne ja toimijuus ovat ontologisesti erillisiä, mutta jatkuvassa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa (Archer 1995). Ihmisillä, sosiaalisilla rakenteilla ja kulttuurisilla entiteeteillä on jokaisella oma olemassaolonsa ja vaikutusvaltansa, eikä mitään niistä voida palauttaa toisiinsa. Yhteiskunta syntyy toimijoiden tavoitteista, konflikteista ja neuvotteluista, mutta myös menneistä teoista, jotka ovat kiteytyneet rakenteiksi ja kulttuurisiksi muodoiksi. Muutos jäsentyy Archerilla (1995) syklinä, joka koostuu kolmesta vaiheesta. Ensin rakenteellinen ehdollistaminen määrittää sen, millaisissa puitteissa toimijat voivat toimia. Toiseksi sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toimijat käyttävät näitä puitteita tavoitteidensa ajamiseen. Kolmanneksi muuttuvat itse rakenteet, jolloin ne siirtyvät seuraavan syklin lähtökohdaksi. Näin syntyy prosessi, jossa nykyiset rakenteet ovat menneen toiminnan tulosta, mutta samalla ne muokkaavat tulevan toiminnan ehtoja. Myöhemmässä työssään Archer (2003) syventää analyysiä toimijuudesta ja erityisesti refleksiivisyydestä. Hän korostaa, että yksilöt arvioivat ja muokkaavat identiteettejään suhteuttamalla omat huolenaiheensa rakenteellisiin ja kulttuurisiin rajoitteisiin. Muutos on yhtä aikaa rakenteiden ja kansalaisten tekojen tulosta, sillä menneiden toimijoiden perintö kohtaa nykyisten refleksiivisen toiminnan, ja näiden vuorovaikutuksesta syntyy alati uusiutuva sosiaalinen todellisuus. Tällöin esimerkiksi kansalaisten muuttuvat käsitykset tiedon uskottavuudesta, osallistumisen mielekkyydestä tai institutionaalisen oikeudenmukaisuudesta eivät jää yksittäisiksi mielipiteiksi, vaan voivat vähitellen muuttaa myös niitä käytäntöjä ja rakenteita, joiden varassa julkista keskustelua käydään. Samalla kerran vakiintuneet toimintatavat alkavat ohjata

myöhempää osallistumista ja tiedonmuodostusta määrittämällä, millaiset toimijat, väitteet ja tiedon muodot tunnustetaan legitiimeiksi osiksi demokraattista keskustelua.

Yksi keskeinen demokratian episteemiseen infrastruktuuriin kohdistuva morfogeneesi voidaan paikantaa *osallistavan demokratian* muotoihin. Ne haastavat edustuksellisia käytäntöjä ja tuovat kansalaisten kokemuksellisen tiedon poliittisen harkinnan osaksi, mikä voi uudistaa päätöksenteon tiedollisia perusteita ja vahvistaa demokratian kykyä käsitellä monimutkaisia ongelmia. Esimerkiksi osallistuva budjetointi siirtää painopistettä hallinnon yksisuuntaisesta päätöksenteosta kohti yhteistoiminnallista tiedonmuodostusta, jossa asiantuntijatieto ja kansalaisten kokemukset kohtaavat (Cabannes 2004). Tiedollisen perustan laajentamisen ohella kyse on myös niiden tapojen uudistamisesta, joilla yhteiskunnallisia ongelmia tunnistetaan, jäsennetään ja asetetaan poliittisen päätöksenteon kohteiksi. Näin määrittyy uudelleen, mitä pidetään poliittisesti relevanttina tietona, ja kansalaiset oppivat suhteuttamaan omat etunsa yhteisiin resursseihin. Kansalaisraadit ja muut puntaroivat foorumit tarjoavat areenoita, joissa poliitikot ja kansalaiset yhdessä arvioivat väitteitä ja perusteluja, synnyttäen uusia käsityksiä yhteisestä hyvästä (Grönlund ym. 2022). Näin osallistuminen voi muuttaa päätöksenteon käytäntöjä, agenda ja jopa instituutioita (vrt. Archerin syklimalli).

Samalla on tunnistettava osallistavan demokratian kaksijakoinen luonne: kansalaisten osallistuminen voi vahvistaa demokratian tiedollista kapasiteettia, mutta ilman kytkentää päätöksenteon ytimeen se uhkaa jäädä symboliseksi vailla todellista vaikutusta (Smith 2009). Keskustelujen lähtökohdat, käytetty kieli ja käsitykset uskottavasta tiedosta voivat suosia tietynlaisia argumentteja ja toimijoita, jolloin osa kokemuksista, huolenaiheista ja tiedon muodoista jää marginaaliin. Tällöin puntaroivat käytännöt voivat lisätä kansalaisten osallistumisen kokemusta, mutta samalla myös uusintaa käsityksiä siitä, kuka saa puhua uskottavasti, millainen tieto tunnustetaan relevantiksi ja millä ehdoilla yhteistä ymmärrystä voidaan rakentaa. Poliitikot ja asiantuntijat suhtautuvat osallistumiseen varauksellisesti, sillä he korostavat ammatillista tietoa, johtamisvaltaa ja poliittista edustusta. Kansalaiset näyttäytyvät helposti ”*passiivisina kuluttajina; naiiveina, lapsenomaisina ja äänekkäinä; tai vailla taitoja, kykyjä ja luottamusta*” (Newman ym. 2004, 210). Osallistavan demokratian muodot voivatkin synnyttää kitkaa suhteessa perinteisiin edustuksellisiin rakenteisiin, koska ne haastavat vakiintuneita rooleja, asiantuntijuuden rajoja ja vallan jakautumista. Tältä osin osallistavat käytännöt myös muokkaavat demokratian episteemistä infrastruktuuria. Demokratia ei siis uusiudu itsestään, vaan jatkuvien tiedollisten ja institutionaalisten käytäntöjen kautta.

Osallistavan demokratian mahdollisuudet ovat muuttuneet tieto- ja viestintäteknologian nopean kehittymisen vuoksi (Bernholz ym. 2021). Teknologinen murros tarjoaa samanaikaisesti sekä demokratiaa vahvistavan että sitä murentavan kehityspolun. Optimistisessa tulkinnessa tieto ei ole enää vain instituutioiden ja asiantuntijoiden hallussa, vaan yhä useammalla kansalaisella on mahdollisuus osallistua sen tuottamiseen ja levittämiseen. Digitaalisissa ympäristöissä toteutuva kansalaisaktivismi vaikuttaa siihen, mitä aiheita pidetään yhteiskunnallisesti tärkeinä ja millaisia näkökulmia nousee julkiseen keskusteluun. On myös viitteitä siitä, että teknologisen ympäristön kehittyminen on vahvistanut joidenkin ihmisryhmien poliittista tietämystä (Rapeli 2025). Tässä mielessä voidaan sanoa, että internet on laajentanut monien episteemistä toimijuutta ja demokratisoinut informaation prosessointia. Merkitys ei kuitenkaan rajoitu tiedon määrään, vaan se haastaa myös arvioimaan tiedon laatua ja luotettavuutta. Episteemisen

toimijuuden laajeneminen korostaa samalla yksilöiden ja yhteisöjen vastuuta suhteessa siihen, millaista tietoa otetaan käyttöön ja millä perustein sitä pidetään merkityksellisenä.

Sosiaalinen media on avannut uusia osallistumisen muotoja sekä lisännyt informaation määrää ja saavutettavuutta (Boulianne 2020). Uudenlaisten osallistumiskanavien ohella olemme saaneet suotuisan ympäristön valheellisen tiedon levittämiseksi (O'Connor ja Weatherall 2019). Sosiaaliseen mediaan liitetty odotus julkisesta tilasta, jossa etsitään parasta argumenttia (vrt. Habermas 1975), vaikuttaa liioitellun optimistiselta. Vastuullisen episteemisen toimijuuden sijaan seurauksena on ennemminkin episteemistä ylimielisyyttä (Gunn ja Lynch 2021) ja demokratian informaatioympäristön saastumista (Harari 2024). Algoritmit ja alustayhtiöiden hallintakäytännöt muokkaavat tiedon näkyvyyttä, minkä seurauksena episteeminen infrastruktuuri ei enää perustu julkisen keskustelun avoimuuteen, vaan se on yhä riippuvaisempi teknologisten järjestelmien suljetuista logiikoista. Tutkijat ovat varoittaneet algokratiasta (*algocracy*) eli hallintojärjestelmästä, joka on "*järjestetty ja rakennettu tietokoneohjelmoitujen algoritmien pohjalta*" (Danahar (2016, 247) ja tiedon maailmanlopusta (*infopocalypse*, Ovadva 2018). Ongelmana ei ensisijaisesti ole se, että valheellinen tieto heikentäisi kansalaisten tiedollisia resursseja, vaan kyse on siitä, että se rapauttaa luottamusta sosioepisteemiseen ympäristöön ja yksilön omiin kykyihin arvioida tietoa (Coeckelbergh 2023). Kun väärää tietoa on kaikkialla, kansalainen ei voi enää luottaa muihin eikä itseensä.

Morfogeneesin tarkastelu paljastaa episteemiseen demokratiaan liittyvän jännitteen, sillä muutos ei automaattisesti lisää toimijoiden episteemistä toimijuutta vaan se voi yhtä hyvin heikentää sitä. Teknologia voi sekä vahvistaa osallistumista että ohentaa jaettua todellisuutta. Episteemisen infrastruktuurin uusiutuminen voidaan ymmärtää jännitteiseksi, jossa samat kehityskulut voivat yhtä aikaa avata mahdollisuuksia ja synnyttää haavoittuvuuksia. Tämä ohjaa etsimään tekijöitä, joita ilman demokratian episteemistä infrastruktuuria uhkaa rapautuminen.

Normipiirit tukevat episteemisen infrastruktuurin jatkuvuutta

Demokratian episteemisen infrastruktuurin mieltäminen emergentiksi kokonaisuudeksi sisältää implisiittisesti ajatuksen muutoksesta. Myös emergenssiä käsittelevässä tutkimuksessa korostetaan joksikin tulemistä ja ylempään tason säännönmukaisuuksien (*pattern*) ilmaantumista. Tämä on ymmärrettävää, mutta samalla ongelmallista, sillä muutoksen ymmärtämisen ohella on olennaista ymmärtää, mitä tapahtuu sen jälkeen. Demokratian episteeminen infrastruktuuri ei voi olla jatkuvien muutosten kohde vaan sen toimivuus edellyttää myös *jatkuvuutta*. Buckleytä (1967, 58) mukailten voidaan puhua morfostaasista eli "*pyrkimyksestä säilyttää tai ylläpitää järjestelmän annettu muoto, rakenne tai tila*". Demokratian episteemisen infrastruktuurin tarkastelussa onkin syytä huomioida emergenssin tuottaman muutoksen rinnalla myös morfostaasin mahdollistama vakaus, sillä juuri niiden välinen jännite auttaa ymmärtämään, miten tiedolliset rakenteet uusiutuvat ilman että niiden perusta jatkuvasti horjuu.

Morfostaasia on hyödyllistä lähestyä Elder-Vassin (2010) tapaan normipiirin (*norm circle*) käsitteellä. Hän kuvaa käsitteellä kehämäistä rakennetta, jossa ihmiset tiedostavat toistensa sitoutumisen ja vahvistavat yhteistä normiperustaa. Normien voima ei synny yksittäisten toimijoiden uskomuksista, vaan siitä, että ryhmät yhdessä tukevat, sanktioivat ja vahvistavat tiettyjä

käytäntöjä (Elder-Vass 2010, 122–125). Demokratian näkökulmasta tämä tarkoittaa, että tietyt episteemiset periaatteet – kuten avoimuus, kriittinen keskustelu, faktoihin nojaaminen ja vastavuoroinen kuunteleminen – voivat juurtua normatiivisiksi käytännöiksi, joita kansalaiset ja instituutiot ylläpitävät kollektiivisesti (Lynch 2025). Normipiirit tukevat kansalaisen vastuullisen episteemisen toimijuuden kehittymistä sekä heidän kykyään tunnistaa ja arvostaa muiden vastaavaa toimijuutta (Gunn ja Lynch 2021, 392).

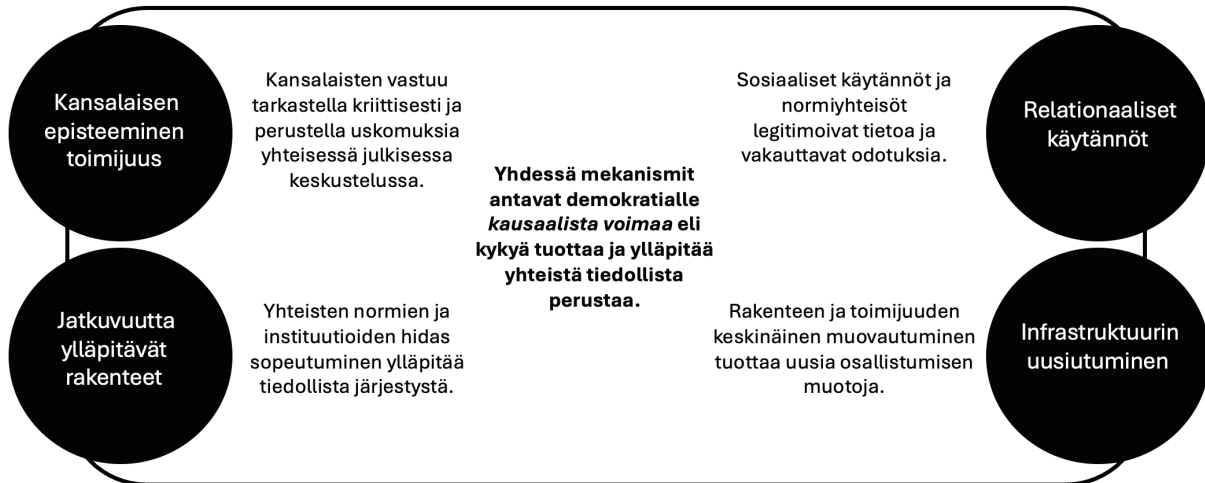
Normipiirit luovat odotuksia, joiden ansiosta käyttäytyminen muuttuu ennustettavammaksi ja sosiaaliset instituutiot vakaammiksi (Elder-Vass 2010). Niiden merkitys ulottuu kansalaisten arkisiin tiedollisiin käytäntöihin, sillä normipiirit muovaavat sitä, millaista tietoa pidetään uskottavana, miten väitteiden luotettavuutta arvioidaan ja millaisia osallistumisen tapoja pidetään hyväksyttävänä. Esimerkiksi journalismin eettiset säännöt, tieteellisen yhteisön itsekorjausmekanismit ja poliittisen järjestelmän parlamentaariset käytännöt ovat esimerkkejä normipiireistä, jotka uusintavat episteemistä järjestystä ja ylläpitävät yhteisen todellisuuden edellytyksiä. Ne tarjoavat jatkuvuutta siksi, että ne luovat yksilöille odotuksia ja rajoitteita. Tutkija ei voi mielivaltaisesti muuttaa tutkimusmenetelmiään ilman seuraamuksia, eikä toimittaja voi julkaista tarkistamattomia väitteitä menettämättä ammattiyhteisön luottamusta. Tämä vähentää satunnaisuuden ja mielivallan kokemusta, jotka usein rapauttavat luottamusta instituutioihin. Normipiirit ovat tarpeellisia myös siksi, että ne tuottavat sosiaalista painetta väärinkäyttöä vastaan (Archer ja Elder-Vass 2011). Jos ilmeisten tosiseikkojen, kriittisen arvioinnin ja läpinäkyvyyden rikkominen koetaan normirikkomukseksi, se ei jää vain yksilöiden ongelmaksi. Sen sijaan koko yhteisö reagoi paheksunnalla tai sanktioilla, mikä vähentää esimerkiksi valeutisten levittämisen hyväksyttävyyttä. Normipiiri toimii näin episteemisen vastuullisuuden valvojana (Lynch 2025, 80). Lisäksi normipiireillä on yhteytensä oppimiseen. Kun tiettyjä episteemisiä normeja – esimerkiksi asiantuntijatiedon hyödyntämistä tai moninäkökulmaista argumentaatiota – harjoitetaan ja valvotaan toistuvasti, ne voivat institutionalisoitua. Tämä puolestaan vahvistaa demokraattisen järjestelmän resilienssiä eli sen kykyä käsitellä uusia tiedollisia haasteita ja sopeutua muuttuviin olosuhteisiin menettämättä demokraattista luonnettaan (Lührmann ja Merkel 2023, 4).

Normipiirejä ei voida palauttaa yksilöiden tekoihin. Tällä on erityinen merkitys demokratian episteemiselle infrastruktuurille, jossa kyse ei ole vain yksittäisten kansalaisten tietämisen prosesseista, vaan siitä, millaisia käytäntöjä ja odotuksia yhteisöt uusintavat. Normipiirit kanavoivat yhteisesti tunnistettuja arvoja ja normeja ja samalla asettavat rajoja sille, mikä on hyväksyttävää. Tämä ei merkitse yksimielisyyden vaatimusta, vaan pikemminkin puitteita, joissa erimielisyydet voidaan käsitellä niin, etteivät ne murena itse järjestelmää. Normien merkitys perustuu siihen, että kansalaiset kokevat toimivansa laajemman ryhmän puolesta ja odottavat vastaavaa myös muilta (vrt. Elder-Vass 2010). Normipiirit vähentävät kansalaisten episteemistä epävarmuutta tarjoamalla viitteitä siitä, kehen voidaan luottaa, millä perusteilla tietoväitteitä arvioidaan ja miten erimielisyyksiä käsitellään rakentavasti. Ilman tällaisia jaettuja odotuksia julkinen keskustelu altistuu helpommin mielivallalle, valheelliselle tiedolle ja keskinäiselle epäluottamukselle. Normipiirit voidaankin ymmärtää episteemisen infrastruktuurin ”kiinnityspisteiksi”, sillä ne tekevät tiedollisesta vastuullisuudesta sosiaalisesti odotettua, eivät vain yksilön hyveestä riippuvaa. Samalla ne luovat mahdollisuuden muutokselle, sillä jos normi menettää legitimitettinsä, sen ylläpitävä piiri voi heikentyä ja uusi muodostua tilalle. Tällainen dynamiikka on olennainen demokratialle, joka tarvitsee sekä pysyvyyttä että kykyä reagoida uusiin tiedollisiin haasteisiin.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Artikkelissa tunnistetut mekanismit ovat demokratian episteemisen infrastruktuurin välttämättömiä – joskaan ei riittäviä – ehtoja. Ollakseen uskottavia, episteemistä demokratiaa tuottavien mekanismien on kyettävä selittämään sekä infrastruktuurin *vakaus* että sen *muutos* (vrt. Buckley 1998, 46). Voisiko siis toimijuuden, suhteiden, uusiutumisen ja jatkuvuuden käsitteellistäminen demokratialle *kausaalista voimaa* tuottaviksi mekanismeiksi auttaa ymmärtämään, miten nämä mekanismit joko synnyttävät ja ylläpitävät tai murentavat demokratian episteemistä infrastruktuuria?

Artikkelissa esitetään, että demokratian episteeminen infrastruktuuri muodostuu neljästä toisiinsa kietoutuvasta prosessista, joiden yhteisvaikutuksesta syntyy demokratian episteemisen infrastruktuurin kausaalinen voima (ks. kuvio 1). Episteeminen toimijuus, relationaaliset käytännöt, morfogeneettinen uusiutuminen ja morfostaattinen jatkuvuus eivät ole toisistaan irrallisia ulottuvuuksia, vaan emergenttejä mekanismeja, jotka yhdessä mahdollistavat jaetun todellisuuden rakentumisen, tiedollisen vakauden ylläpitämisen ja demokratian uusiutumisen muuttuvissa olosuhteissa. Kausaalinen voima ei tällöin palaudu yksittäisiin kansalaisiin, instituutioihin tai teknologioihin, vaan syntyy niiden välisten suhteiden ja vuorovaikutusten järjestäytymisestä. Samat mekanismit voivat kuitenkin myös heikentää demokratian tiedollista perustaa silloin, kun luottamus yhteisiin tiedollisiin käytäntöihin murenee, normatiivinen jatkuvuus katkeaa tai kansalaisten episteeminen toimijuus kaventuu.

Kuvio 1. Episteemisen demokratian kausaalinen voima.

Episteeminen toimijuus tarkoittaa yksilön vastuuta arvioida uskomuksiaan kriittisesti ja osallistua yhteiseen keskusteluun. Demokratian tiedollinen vakaus edellyttää, että kansalaiset kantavat vastuuta tiedollisista valinnoistaan ja neuvottelevat erimielisyyksistään yhteisesti jaetun todellisuuden pohjalta. Toimijuus ei kuitenkaan ole yksilöllinen ominaisuus, vaan rakentuu normatiivisten yhteisöjen kautta. Yhteiset tiedonlähteet, kuten media ja tieteellinen asiantuntijuus, vahvistavat infrastruktuuria, kun taas somevaikuttajien ja algoritmien ohjaamien toimijoiden nousu haastaa vakiintuneita auktoriteetteja ja voi muokata normatiivisia käytäntöjä.

Vastaavasti *relationaaliset käytännöt* eivät synny tyhjiössä, vaan rakentuvat kansalaisten osallistumisen, institutionaalisten käytäntöjen ja teknologisten ympäristöjen jatkuvassa vuorovai-
kutuksessa. Esimerkiksi digitaalisten alustojen toimintalogiikat voivat samanaikaisesti lisätä osallistumismahdollisuuksia ja heikentää yhteistä tiedollista perustaa vahvistamalla episteemisiä kuplia, emotionaalista vastakkainasettelua ja valikoivaa altistumista tiedolle. Murrokset, kuten sosiaalisten liikkeiden nousu, voivat uudistaa järjestelmää, mutta liiallinen normien horjuminen uhkaa yhteistä tiedollista perustaa. *Morfogeneettinen uusiutuminen* kuvaa rakenteiden ja toimijuuden keskinäistä muovautumista. Uudet osallistumisen muodot, kuten kansalaispaneelit, rakentuvat aiemmille käytännöille mutta myös muokkaavat niitä. Onnistuneet käytännöt vahvistavat demokratian oppimiskykyä, kun taas epäonnistumiset voivat rapauttaa luottamusta. Digitaaliset alustat lisäävät tiedon avoimuutta, mutta voivat myös syventää jakolinjoja algoritmien vahvistaessa ääripäitä.

Kielteisen kehityksen estämiseksi demokratian episteeminen infrastruktuuri tarvitsee *morfostaattista jatkuvuutta* eli käytäntöjä ja normipiirejä, jotka vakauttavat tiedollisia odotuksia ja ylläpitävät luottamusta yhteisiin tiedon oikeuttamisen tapoihin. Ilman tällaisia jatkuvuutta ylläpitäviä rakenteita kansalaisten on vaikea muodostaa käsitystä siitä, kehen voidaan luottaa, millä perusteilla väitteitä arvioidaan ja miten erimielisyyksiä voidaan käsitellä ilman yhteisen todellisuuden katoamista. Demokratian kestävyys riippuu sen kyvystä luoda uusia kollektiivisia käytäntöjä, jotka palauttavat luottamuksen ja vahvistavat järjestelmän tiedollista perustaa.

Demokratia on jatkuvasti alttiina voimille, jotka sekä vahvistavat että heikentävät sen tiedollista perustaa. Tämän dynamiikan ymmärtäminen edellyttää tulkintaa, joka tavoittaa vuorovai-
kutussuhteiden monimutkaisuuden ja niiden emergentin vaikutuksen demokratiaan. Artikkelin osoittaa, että kompleksisuusteoria tarjoaa hedelmällisen linssin emergentisti muotoutuvan kokonaisuuden tarkasteluun, sillä se auttaa ymmärtämään, miksi järjestelmä kykenee luomaan jaettua todellisuutta, mutta myös sen, miksi sama infrastruktuuri voi horjua nopeasti.

Artikkeli kontribuoi episteemiseen demokratiakeskusteluun kahdella tavalla. Ensinnäkin artikkeli osoittaa, että demokratian episteemistä infrastruktuuria voidaan lähestyä ilmiönä, jossa kansalaisten, instituutioiden ja teknologisten ympäristöjen väliset suhteet tuottavat emergenttiä kehitystä. Tämä kehitys voi ilmetä sekä demokratian tiedollisen perustan vahvistumisena että sen haurastumisena. Näin artikkeli vastaa siihen kritiikkiin, jonka mukaan kompleksisuusteoria ei kykene tarjoamaan aidosti uutta ymmärrystä kohdeilmiöstään, vaan tyytyy kehystämään aiemmin tunnettua uudella sanastolla (esim. Cairney ja Geyer 2017) – tai pahimmillaan johtaa vääristyneisiin tulkintoihin demokratian luonteesta (Peled 2000). Artikkelin osoittaa, että kompleksisuusteoreettinen näkökulma auttaa ymmärtämään erityisesti sitä, miten demokratian episteeminen infrastruktuuri rakentuu kansalaisten osallistumisen, vuorovaikutuksen, luottamuksen ja tiedollisen valikoitumisen prosesseissa.

Toiseksi artikkeli syventää episteemistä demokratiatulkintaa siirtämällä tarkastelun painopistettä muodollisista instituutioista kohti kansalaisten arkisia tiedollisia käytäntöjä ja keskinäisriippuvuuksia. Episteemisessä demokratiatutkimuksessa tietämisen problematiikkaa on tarkasteltu erityisesti edustuksellisen demokratian näkökulmasta (esim. Goodin ja Spiekermann 2018), jolloin huomio on kohdistunut ennen kaikkea päätöksenteon institutionaalisiin rakenteisiin ja kollektiivisten ratkaisujen laatuun. Artikkelin täydentää tätä tulkintaa korostamalla, että demokratian episteeminen infrastruktuuri rakentuu myös kansalaisten jokapäiväisissä vuoro-

vaikutussuhteissa, joissa tietoa tuotetaan, arvioidaan, jaetaan ja kiistetään. Näin tarkasteltuna demokratian tiedollinen perusta ei palaudu yksilöiden rationaalisuuteen tai tiedon määrään, vaan niihin mekanismeihin, joiden kautta kansalaiset tunnustavat toisensa tiedollisiksi toimijoiksi, muodostavat käsityksiä tiedon legitimitetistä ja ylläpitävät – tai rapauttavat – yhteistä todellisuutta. Artikkelini torjuukin ajatuksen demokratiasta totuuteen pyrkivänä järjestelmänä ja oletuksen kansalaisista toisistaan riippumattomina toimijoina (vrt. esim. Bagg 2018). Sen sijaan demokratia jäsennetään avoimena ja jatkuvasti uudelleen muotoutuvana prosessina, jossa kansalaisten episteeminen toimijuus rakentuu suhteissa toisiin ihmisiin, instituutioihin ja teknologisiin ympäristöihin.

Pelkkä käsitteellinen tarkastelu ei kuitenkaan riitä tavoittamaan sitä, miten nämä mekanismit konkreettisesti toimivat, limittyvät ja tuottavat erilaisia seurauksia erilaisissa instituutio-naalisissa konteksteissa. Tämän vuoksi tarvitaan käsitteellisen ymmärryksen ”testaamista” ja sen arvioimista, missä olosuhteissa mekanismit vahvistavat ja milloin ne puolestaan altistavat demokratian erilaisille haavoittuvuuksille. Demokratian episteemisen infrastruktuurin kestävyys tulee näkyviin erityisesti *polykriisien* (esim. Rakowski ym. 2025) kaltaisissa tilanteissa, joissa useat samanaikaiset häiriöt – kuten geopoliittinen epävarmuus, pandemiat, taloudelliset jännitteet ja informaatiovaikuttaminen – kuormittavat yhteiskunnan kykyä ylläpitää toimivaa tiedonmuodostusta, keskinäistä luottamusta ja jaettua todellisuutta. Juuri tällaisissa tilanteissa ”mitataan”, kykenevätkö demokraattiset järjestelmät käsittelemään erimielisyyksiä ja tiedollista epävarmuutta ilman, että julkinen keskustelu hajoaa keskenään kilpaileviksi tulkintakehyksiksi.

Erityisen hyödyllistä olisi tarkastella, miksi samankaltaiset osallistumisen muodot voivat joissakin olosuhteissa vahvistaa demokratian tiedollista perustaa ja toisissa puolestaan kiihdyttää polarisaatiota (vrt. Krick 2022). Tämä edellyttäisi sen analysoimista, miten institutionaaliset käytännöt, teknologisten alustojen toimintalogiikat ja kansalaisten tiedolliset orientaatiot yhdessä muokkaavat sitä, mitä pidetään uskottavana tietona, ketkä tunnustetaan tiedollisesti legitimeiksi toimijoiksi ja millä tavoin demokraattisen keskustelun rajat rakentuvat ja muuttuvat. Samalla avautuisi mahdollisuus tarkastella demokratian *informaatioresilienssiä* eli sitä, miten demokraattiset järjestelmät kykenevät ylläpitämään toimivaa tiedonmuodostusta, keskinäistä luottamusta ja jaettua todellisuutta myös epävarmuuden, informaatiovaikuttamisen ja disinformaation oloissa (vrt. Rantamäki ja Jalonen 2022).

Tarvitsemme myös lisää vertailevaa tutkimusta (esim. Mahoney 2007) siitä, miten erilaiset institutionaaliset järjestelyt, mediaympäristöt ja osallistumisen muodot vaikuttavat demokratian kykyyn käsitellä tiedollisia häiriöitä ilman, että yhteinen todellisuus pirstaloituu keskenään kilpaileviksi tulkintakehyksiksi. Keskeiseksi tutkimuskohteeksi nousee tällöin demokraattisten järjestelmien kyky ylläpitää monipuolisia tiedonlähteitä, vuorovaikutteisia tiedonmuodostuksen prosesseja ja institutionaalisia käytäntöjä, jotka ehkäisevät episteemisten kuplien muodostumista, rajoittavat poliittisesti motivoituneen valheellisen tiedon leviämistä ja tukevat yhteisen todellisuuden rakentumista ja ylläpitoa.

VIITTEET

1. Demokratian kontekstissa totuus on haasteellinen käsite. Keskeinen ongelma juontuu siitä, että totuuden ja auktoriteetin välinen suhde ei perustu loogiseen sidokseen vaan kyse on poliittisesta merkityksellistämisestä (*political meaning*). Barberin (2003, xxxii) mukaan demokratia on ihmisten välisiä suhteita, eikä sitä ohjaa totuuden vaatimus. Totuutta onkin historian saatossa käytetty vallan oikeuttajana. Tämä selittää samalla sen, miksi esimerkiksi Landemore (2013, 224) on muistuttanut, että ”totuudella on huono kaiku politiikan teoriassa”.
2. Rajausta on ensisijaisesti analyttävä ja palvelee artikkelin käsitteellistä fokusointia, sillä käytännössä kansalaisten toimintaa on vaikea erottaa sitä muovaavista institutionaalisista, teknologisista ja kulttuurisista rakenteista. Tämän vuoksi artikkelissa hyödynnettävät esimerkit ulottuvat paikoin myös kansalaisten osallistumista laajempiin tiedollisiin käytäntöihin, institutionaalsiin rakenteisiin ja tiedon välittymisen ehtoihin.

LÄHTEET

- Achen, Christopher ja Bartels, Larry M. 2016. *Democracy for Realists: Why Elections Do Not Produce Responsive Government*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Anderson, Elizabeth. 2006. The Epistemology of Democracy. *Episteme* 3:1–2, 8–22. <https://doi.org/10.3366/epi.2006.3.1-2.8>
- Archer, Margaret, S. 1995. *Realist Social Theory: The Morphogenetic Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Archer, Margaret, S. 2003. *Structure, Agency, and the Internal Conversation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Archer, Margaret, S. ja Elder-Vass, Dave. 2011. Cultural System or norm circles? An exchange. *European Journal of Social Theory* 15:1, 93–115. <https://doi.org/10.1177/1368431011423592>
- Bagg, Samuel. 2018. The Power of the Multitude: Answering Epistemic Challenges to Democracy. *American Political Science Review* 112:4, 891–904. <https://doi.org/10.1017/S0003055418000527>
- Barber, Benjamin, R. 2003 [1984]. *Strong Democracy. Participatory Politics for a New Age*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Benson, Jonathan. 2019. Knowledge and Communication in Democratic Politics: Markets, Forums and Systems. *Political Studies* 67:2, 422–439. <https://doi.org/10.1177/0032321718772711>
- Bernholz, Lucy, Landemore, Hélène ja Reich, Rob (toim.). 2021. *Digital Technology and Democratic Theory*. Chicago, IL: University of Chicago Press
- Boulianne, Shelley. 2020. Twenty years of digital media effects on civic and political participation. *Communication Research* 47:7, 947–966. <https://doi.org/10.1177/0093650218808186>
- Bridel, Anna. 2021. Fixing Subjects, Fixing Outcomes: Civic Epistemologies and Epistemic Agency in Participatory Governance of Climate Risk. *Science, Technology, & Human Values* 48:4, 938–964. <https://doi.org/10.1177/01622439211066136>
- Bridel, Anna. 2022. Democracy in a deluge: Epistemic agency of marginalized voices in Oaxaca’s storm governance. *Environment and Planning E: Nature and Space* 6:3, 1705–1724.

- <https://doi.org/10.1177/25148486221132219>
- Buckley, Walter, F. 1967. *Sociology and Modern Systems Theory*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Buckley, Walter, F. 1998. *Society – A Complex Adaptive System*. Amsterdam: Gordon and Breach Publishers.
- Byrne, David ja Callaghan, Gill. 2022. *Complexity Theory and the Social Sciences. The State of the Art*. London: Routledge.
- Böker, Marit. 2017. Justification, critique and deliberative legitimacy: The limits of mini-publics. *Contemporary Political Theory*, 16: 19–40. <https://doi.org/10.1057/cpt.2016.11>
- Cabannes, Yves. 2004. Participatory budgeting: a significant contribution to participatory democracy. *Environment & Urbanization* 16:1, 27–46. <https://doi.org/10.1177/095624780401600104>
- Cairney, Paul ja Geyer, Robert. 2017. A critical discussion of complexity theory: How does ‘Complexity Thinking’ improve our understanding of politics and policy making? *Complexity, Governance and Networks* 3:2, 1–11. <https://doi.org/10.20377/cgn-56>
- Cantarella, Michele, Fraccaroli, Nicolò ja Volpe, Roberto. 2023. Does fake news affect voting behaviour? *Research Policy* 52:1, 104628. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2022.104628>
- Caplan, Bryan. 2007. *The Myth of the Rational Voter: Why Democracies Choose Bad Policies*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Clark, Benjamin, Y., Brudney, Jeffrey, L. ja Jang, Sung-Gheel. 2013. Coproduction of Government Services and the New Information Technology: Investigating the Distributional Biases. *Public Administration Review* 73:5, 687–701. <https://doi.org/10.1111/puar.12092>
- Coeckelbergh, Mark. 2023. Democracy, epistemic agency, and AI: political epistemology in times of artificial intelligence. *AI and Ethics* 3: 1341–1350. <https://doi.org/10.1007/s43681-022-00239-4>
- Cornwall, Andrea. 2003. Whose Voices? Whose Choices? Reflections on Gender and Participatory Development. *World Development* 31:8, 1325–1342. [https://doi.org/10.1016/S0305-750X\(03\)00086-X](https://doi.org/10.1016/S0305-750X(03)00086-X)
- Coole, Diana. 2005. Rethinking Agency: A Phenomenological Approach to Embodiment and Agentic Capacities. *Political Studies* 53:1, 124–142. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2005.00520.x>
- Dacombe, Rod ja Parvin, Phil. 2021. Participatory Democracy in an Age of Inequality. *Representation* 57:2, 145–157. <https://doi.org/10.1080/00344893.2021.1933151>
- Dahl, Robert, A. 1971. *Polyarchy: Participation and Opposition*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Dahl, Robert, A. 1989. *Democracy and Its Critics*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Danahar, John. 2016. The threat of algocracy: reality, resistance and accommodation. *Philosophy and Technology* 29:3, 245–268. <https://doi.org/10.1007/s13347-015-0211-1>
- Delli Carpini, Michael X. ja Keeter, Scott. 1996. *What Americans Know About Politics and Why It Matters*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Dempsey, Sadie, Li, Jianing, Witkovsky, Benny, Wang, Yiming, Friedland, Lewis, A., Wagner, Michael, W. ja Shah, Dhavan, V. 2024. Manufacturing January 6: How Republican County Parties Mobilized Anger to Promote #StopTheSteal. *Politics & Society* 53:1, 130–162. <https://doi.org/10.1177/00323292241279671>
- DeNicola, Daniel, R. 2018. *Understanding Ignorance. The Surprising Impact of What We Don't Know*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Edelenbos, Jurian, van Meerkerk, Ingmar ja Schenk, Todd. 2016. The Evolution of Community Self-Organization in Interaction With Government Institutions: Cross-Case Insights from Three Countries. *The American Review of Public Administration* 48:1, 52–66.

- <https://doi.org/10.1177/0275074016651142>
- Elder-Vass, Dave. 2010. *The Causal Power of Social Structures: Emergence, Structure and Agency*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Elgin, Catharine, Z. 2013. Epistemic agency. *Theory and Research in Education* 11:2, 135–152. <https://doi.org/10.1177/1477878513485173>
- Estlund, David, M. 2008. *Democratic Authority*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Farrelly, Colin. 2012. Virtue Epistemology and the ‘Epistemic Fitness’ of Democracy. *Political Studies Review* 10:1, 7–22. <https://doi.org/10.1111/j.1478-9302.2011.00243.x>
- Fisher, Matthew, Goddu, Mariel, K. ja Keil, Frank, C. 2015. Searching for Explanations: How the Internet Inflates Estimates of Internal Knowledge. *Journal of Experimental Psychology General* 144:3, 674–687. <https://doi.org/10.1037/xge0000070>
- Fuerstein, Michael. 2008. Epistemic Democracy and the Social Character of Knowledge. *Episteme*, 5:1, 74–93. <https://doi.org/10.3366/E1742360008000245>
- Friedman, Jeffrey. 1998. Public ignorance and democratic theory. *Critical Review* 12:4, 397–411. <https://doi.org/10.1080/08913819808443510>
- García-Espín, Patricia ja Lancha-Hernández, Emma. 2025. The Professionalisation of Participatory Democracy: Class and Cultural Biases in Citizen Advisory Councils. *Political Studies* 0:0. <https://doi.org/10.1177/00323217251319065>
- Gilson, Lucy, L. ja Goldberg, Caren, B. 2015. Editors’ comment: So, what is a conceptual paper? *Group & Organization Management* 40:2, 127–130. <https://doi.org/10.1177/1059601115576425>
- Goodin, Robert, E. ja Spiekermann, Kai. 2018. *An Epistemic Theory of Democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Grönlund, Kimmo, Herne, Kaisa, Jäske, Maija ja Värttö, Mikko. 2022. Can politicians and citizens deliberate together? Evidence from a local deliberative mini-public. *Scandinavian Political Studies* 45:4, 410–432. <https://doi.org/10.1111/1467-9477.12231>
- Gunn, Paul. 2019. Against Epistocracy. *Critical Review* 31:1, 26–82. <https://doi.org/10.1080/08913811.2019.1609842>
- Gunn, Hanna ja Lynch, Michael, P. 2021. The Internet and Epistemic Agency. Teoksessa Lackey, Jennifer (toim.) *Applied Epistemology*, 389–409. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198833659.003.0016>
- Habel, Philip, D. 2012. Following the Opinion Leaders? The Dynamics of Influence Among Media Opinion, the Public, and Politicians. *Political Communication* 29:3, 257–277. <https://doi.org/10.1080/10584609.2012.694986>
- Habermas, Jurgen. 1975. *Legitimation Crisis*. Translated by Thomas McCarthy. Boston, MA: Beacon Press.
- Habermas, Jurgen. 1990. *Moral Consciousness and Communicative Action*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Harari, Yuval Noah. 2024. *Nexus: A Brief History of Information Networks from the Stone Age to AI*. London: Penguin Random House
- Herzog, Lisa. 2024. *Citizen Knowledge. Markets, Experts, and the Infrastructure of Democracy*. New York, NY: Oxford University Press.
- Hibbing, John, R. ja Theiss-Morse, Elizabeth. 2002. *Stealth Democracy. Americans’ Beliefs About How Government Should Work*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Innerarity, Daniel. 2025. *A Theory of Complex Democracy. Governing in the Twenty-First Century*. London: Bloomsbury Publishing.

- Jaakkola, Elina. 2020. Designing conceptual articles: Four approaches. *AMS Review* 10: 18–26. <https://doi.org/10.1007/s13162-020-00161-0>
- Jalonen, Harri. 2023. Kompleksisuusajattelun hyödyntäminen politiikkaa ja hallintoa käsittelevässä tutkimuksessa. *Politiikka* 65:4, 322–336. <https://doi.org/10.37452/politiikka.136450>
- Jalonen, Harri. 2024. Ignorance in organisations – A systematic literature review. *Management Review Quarterly* 74:2, 909–950. <https://doi.org/10.1007/s11301-023-00321-z>
- Jerit, Jennifer ja Zhao, Yangzi. 2020. Political Misinformation. *Annual Review of Political Science* 23: 77–94. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-050718-032814>
- Jessop, Bob. 2006. Critical Realism and the Strategic-Relational Approach. *New Formations: A Journal of Culture, Theory and Politics* 56: 40–53.
- Kleinberg, Mona, S. ja Lau, Richard, R. 2019. The importance of political knowledge for effective citizenship: Differences between the broadcast and internet generations. *Public Opinion Quarterly* 83:2, 338–362. <https://doi.org/10.1093/poq/nfz025>
- Knight, Jack, Landemore, Hélène, Urbinati, Nadia ja Viehoff, Daniel. 2016. Roundtable on Epistemic Democracy and Its Critics. *Critical Review* 28:2, 137–170. <https://doi.org/10.1080/08913811.2016.1206744>
- Kreps, Sarah, McCain, Miles ja Brundage, Miles. 2022. All the News That's Fit to Fabricate: AI-Generated Text as a Tool of Media Misinformation. *Journal of Experimental Political Science* 9:1, 104–117.
- Krick, Eva. 2022. Participatory Governance Practices at the Democracy-Knowledge-Nexus. *Minerva* 60, 467–487. <https://doi.org/10.1007/s11024-022-09470-z>
- Laclau, Ernesto (toim.). 1994. *The Making of Political Identities*. New York, NY: Verso Books.
- Landemore, Hélène. 2017. Beyond the Fact of Disagreement? The Epistemic Turn in Deliberative Democracy. *Social Epistemology* 31:3, 277–295. <https://doi.org/10.1080/02691728.2017.1317868>
- Leighley, Jan, E. 1990. Social Interaction and Contextual Influences on Political Participation. *American Politics Quarterly* 18:4, 459–475. <https://doi.org/10.1177/1532673X9001800404>
- Lewandowsky, Stephan. 2024. Truth and democracy in an era of misinformation. *Science* 386: 5695. <https://doi.org/10.1126/science.ads5695>
- Lucky, Matthew, C. 2023. Knowledge-Making in Politics: Expertise in Democracy and Epistocracy. *Political Theory* 52:3, 431–458. <https://doi.org/10.1177/00905917231199495>
- Luhmann, Niklas. 1995. *Social Systems*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Lührmann, Anna ja Merkel, Wolfgang (toim.). 2023. *Resilience of Democracy. Responses to Illiberal and Authoritarian Challenges*. London: Routledge.
- Lupia, Arthur ja Norton, Anne. 2017. Inequality is Always in the Room: Language & Power in Deliberative Democracy. *Daedalus* 146:3, 64–76. https://doi.org/10.1162/DAED_a_00447
- Lynch, Michael, P. 2025. *On Truth in Politics: Why Democracy Demands It*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Maati, Ahmed, Edel, Mirjam, Saglam, Koray, Schlumberger, Oliver ja Sirikupt, Chonlawit. 2023. Information, doubt, and democracy: how digitization spurs democratic decay. *Democratization* 31:5, 922–942. <https://doi.org/10.1080/13510347.2023.2234831>
- Mahoney, James. 2007. Qualitative Methodology and Comparative Politics. *Comparative Political Studies* 40:2, 122–144. <https://doi.org/10.1177/0010414006296345>
- Mattioni, Margherita. 2024. Is Epistemic Autonomy Technologically Possible Within Social Media? A Socio-Epistemological Investigation of the Epistemic Opacity of Social Media Platforms. *Topoi* 43:

- 1503–1516. <https://doi.org/10.1007/s11245-024-10107-x>
- McGoey, Linsey. 2012. The logic of strategic ignorance. *The British Journal of Sociology* 63:3, 553–576. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2012.01424.x>
- Melchior, Cristiane, Warin, Thierry ja Oliveira, Mirian. 2025. An investigation of the COVID-19-related fake news sharing on Facebook using a mixed methods approach. *Technological Forecasting and Social Change* 213: 123969. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2024.123969>
- Milkoreit, Manjana ja Smith, E. Keith. 2024. Rapidly diverging public trust in science in the United States. *Public Understanding of Science* 34:5, 616–627. <https://doi.org/10.1177/09636625241302970>
- Miller, Clark, A. 2008. Civic Epistemologies: Constituting Knowledge and Order in Political Communities. *Sociology Compass* 2:6, 1896–1919. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2008.00175.x>
- Miller, David. 1992. Deliberative democracy and social choice. *Political Studies* 40:1, 54–67. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.1992.tb01812.x>
- Morisi, Davide ja Leeper, Thomas. 2024. What Influences Citizen Forecasts? The Effects of Information, Elite Cues, and Social Cues. *Political Behavior* 46: 21–41. <https://doi.org/10.1007/s11109-022-09811-4>
- Mouffe, Chantal. 2000. Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism? *Social Research* 66:3, 745–758.
- Newman, Janet, Barnes, Marian, Sullivan, Helen ja Knops, Andrew. 2004. Public Participation and Collaborative Governance. *Journal of Social Policy* 33:2, 203–223. <https://doi.org/10.1017/S0047279403007499>
- Nyhan, Brendan ja Reifler, Jason. 2010. When correction fail: The persistence of political misperceptions. *Political Behavior* 32:2, 303–330. <https://doi.org/10.1007/s11109-010-9112-2>
- O'Connor, Cailin ja Weatherall, James, Owen. 2019. *The Misinformation Age. How False Beliefs Spread*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Peled, Alon. 2000. The new sciences, self-organization and democracy. *Democratization* 7:2, 19–35. <https://doi.org/10.1080/13510340008403658>
- Peter, Fabienne. 2013. The Procedural Epistemic Value of Deliberation. *Synthese* 190:7, 1253–1266. <https://doi.org/10.1007/s11229-012-0119-6>
- Popkin, Samuel, Gorman, John, W., Phillips, Charles ja Smith, Jeffrey, A. 1976. What Have You Done for Me Lately: Toward an Investment Theory of Voting. *American Political Science Review* 70:3, 779–805. <https://doi.org/10.1017/S0003055400174246>
- Rakowski, Judith, Schaan, Linn, N., van Klink, Roel, Herzon, Iryna, Arth, Adina, Hagedorn, Gregor, Rode, Julian, Creutzig, F. ja Peèr, Guy. 2025. Characterizing the Global Polycrisis: A Systematic Review of Recent Literature. *Annual Review of Environment and Resources* 50, 159–183. <https://doi.org/10.1146/annurev-environ-111523-102238>
- Rantamäki, Aino ja Jalonen Harri. 2022. Hallinnan informaatioresilienssiä etsimässä – Tutkimusmatka käsitteen juurille. *Hallinnon Tutkimus* 41:1, 35–51. <https://doi.org/10.37450/ht.107861>
- Rapeli, Lauri. 2025. The Impact of Increased Learning Opportunities on Political Knowledge: Evidence from Repeated Cross-Sectional Surveys in Finland in 2008 and 2020. *International Journal of Public Opinion Research* 37:2, edaf016. <https://doi.org/10.1093/ijpor/edaf016>
- Risse, Mathias. 2021. The fourth generation of human rights: epistemic rights in digital life-worlds. *Moral Philosophy and Politics* 8:2, 351–378. <https://doi.org/10.1515/mopp-2020-0039>
- Rothstein, Bo. 2018. Epistemic democracy and the quality of government. *European Politics and Society* 20:1, 16–31. <https://doi-org.proxy.uwasa.fi/10.1080/23745118.2018.1515873>

-
- Sawyer, R. Keith. 2005. *Social Emergence. Societies as Complex Systems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schwartzberg, Melissa. 2015. Epistemic Democracy and Its Challenges. *Annual Review of Political Science* 18: 187–203. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-110113-121908>
- Sears, David, O. 2017. An Ignorant and Easily Duped Electorate? *Perspectives on Politics* 15:1, 137–141. <https://doi.org/10.1017/S1537592716004205>
- Smith, Graham. 2009. *Democratic Innovations – Designing Institutions for Citizen Participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sunstein, Cass, R. 2018. *#Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Tanasoca, Ana. 2018. Against Bot Democracy: The Dangers of Epistemic Double-Counting. *Perspectives on Politics* 17:4, 988–1002. <https://doi.org/10.1017/S1537592719001154>
- Trantidis, Aris ja Cowen, Nick. 2024. Is Public Ignorance a Problem? An Epistemic Defense of Really Existing Democracies. *Political Research Quarterly* 77:3, 759–771. <https://doi.org/10.1177/10659129241244715>
- Tucker, Joshua, Guess, Andrew, Barberá, Pablo, Vaccari, Cristian, Siegel, Alexandra, Sanovich, Sergey, Stukal, Denis ja Nyhan, Brendan. 2018. *Social Media, Political Polarization, and Political Disinformation: A Review of the Scientific Literature*. Saatavissa <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3144139>

KIRJOITTAJATIEDOT

HARRI JALONEN

Professori, FT

Vaasan yliopisto

harri.jalonen@uwasa.fi